

Kennis en dynamiek

In een internationaal concurrerende economie, waarin arbeid en kapitaal steeds mobieler worden, neemt de speelruimte voor het voeren van een autonoom nationaal macro-economisch beleid steeds meer af. De rol van nationale overheden spitst zich toe op het bieden van zo gunstig mogelijke vestigingsvoorwaarden, waardoor kapitaal en ondernemerschap worden aangetrokken. Tot die vestigingsplaatsfactoren behoren een stabiele macro-economische omgeving, een goed openbaar bestuur, een hoog opgeleide beroepsbevolking, een goede fysieke en sociale infrastructuur, een gunstig fiscaal klimaat, goede collectieve voorzieningen en een prettige woon- en werkomgeving.

Naarmate kennis een steeds belangrijker productiefactor wordt en de internationale concurrentie zich toespitst op het behalen van een technologische voor-sprong, wordt de kwaliteit van de kennisinfrastructuur in het totale vestigingsplaatsprofiel steeds belangrijker. Goed onderwijs, een hoog opgeleide beroepsbevolking, excellente onderzoeksscholen en researchlaboratoria bepalen in toenemende mate de positie van een land op de internationale welvaarts-ladder. In de Verenigde Staten hebben president Clinton en vice-president Gore een groot technologie-programma gelanceerd ter versterking van Amerika's economische groei. In Japan heeft de regering miljarden uitgetrokken om de kennisinfrastructuur fundamenteel te versterken. In Europa heeft commissievoorzitter Delors opgeroepen tot een gemeenschappelijke inspanning om niet achterop te raken in de technologiewedloop. Hoe staat Nederland er voor?

Wat de kwaliteit van het onderwijs en het niveau van de beroepsbevolking betreft, komt Nederland er in internationale vergelijkingen in het algemeen niet slecht af. Ook wordt er relatief veel in onderwijs en onderzoek geïnvesteerd. Toch zijn er zorgen. Het Ministerie van Economische Zaken constateert dat Nederland tempo verliest in de internationale technologiewedloop¹. De investeringen in R&D blijven achter bij die in landen als Duitsland, Zweden, Zwitserland en Frankrijk. Dit zou een oorzaak zijn waardoor ons nationale inkomen per hoofd van de bevolking al sinds het begin van de jaren zeventig is achtergebleven ten opzichte van andere EG-landen. Het Centraal Planbureau heeft al eerder gewezen op het ongunstige specialisatiepatroon van de Nederlandse economie: te veel bulkgoederen en goederen met een lage inkomenselasticiteit, te weinig producten met een hoge kennisintensiteit en toegevoegde waarde². Dat is gevaarlijk omdat het concurreren op basis van lage prijs en matige kwaliteit op den duur weinig perspectief biedt. Blijkbaar is er iets mis met de omzetting van ons kennispotentieel in toegevoegde waarde. Nederland verspilt talent.

In deze ESB staat de vraag centraal hoe het maatschappelijke rendement van onderwijs en onderzoek kan worden vergroot³. Uit het artikel van Kaiser,

Vossensteyn en Van Vught blijkt, dat er aan de doelmatigheid van het hoger onderwijs nog veel valt te verbeteren. Uit de bijdrage van Eelkman Rooda en Holthof blijkt dat de technologische produktiviteit en het commerciële rendement van R&D-inspanningen kan worden opgevoerd. Uit de bijdrage van Bartels blijkt dat de pogingen van de overheid om de kennisinfrastructuur te versterken en de kennistransfer te bevorderen niet altijd even zinvol en doordacht zijn. Uit de bijdrage van Theeuwes blijkt dat er te weinig wordt geïnvesteerd in training-on-the-job. Er valt, met andere woorden, binnen de bestaande kaders nog heel wat te winnen om de positie van Nederland als kennisland te versterken en zo de nationale economie beter toe te rusten voor de internationale concurrentiestrijd.

De vraag is of dat voldoende is. De gebrekkige omzetting van kennis in toegevoegde waarde heeft ook dieperliggende oorzaken. Zij is te zien als onderdeel van een veel bredere Nederlandse problematiek die ons ook op andere terreinen parten speelt. Ik bedoel het algemene gebrek aan dynamiek van de Nederlandse economie, die tot uiting komt in versterde beloningsverhoudingen op de arbeidsmarkt, kartelpraktijken op de goederenmarkt, een hoge mate van inactiviteit, een gering aantal startende ondernemingen, een beperkte interesse voor technologische vernieuwing en een politiek en maatschappelijk klimaat dat het leveren van prestaties eerder ontmoedigt dan beloont.

Wil Nederland zijn ambities op het terrein van welvaart en werkgelegenheid blijven realiseren, dan zal het niet alleen zijn aanwezige kennispotentieel beter moeten benutten, maar ook de voorwaarden moeten creëren voor een veel grotere maatschappelijke dynamiek. Dat schept de beste kansen op een zo hoog mogelijk rendement op menselijk kapitaal.

L. van der Geest

1. Zie Ministerie van Economische Zaken, *Concurreren met kennis*, Beleidsvisie technologie, Sdu Uitgeverij, Den Haag, 1993.

2. Centraal Planbureau, *Nederland in drievoud*, Sdu Uitgeverij, Den Haag, 1992.

3. Dit was ook het centrale thema van een deze week door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen en Bureau Bartels georganiseerde conferentie *Onderwijs en onderzoek als maatschappelijke investering*, Scheveningen, 14 september 1993. Enkele artikelen in deze ESB zijn als inleiding op de conferentie gepresenteerd.